

De meesterschapsteams Nederlands hebben veel waardering voor het derde tussenproduct van het ontwikkelteam: er is meer samenhang tussen de Grote Opdrachten en de Visie, en er is ook een balans aangebracht in de relatie daartussen. Toch zien wij een aantal aanvullingen die volgens ons essentieel zijn:

1. Schenk meer en rijkere aandacht aan kennis
 - a) Geef een rijkere onderbouwing van het belang van kennis
 - b) Geef meer invulling aan kennis vanuit het leergebied
2. Voeg het historische perspectief op taal, literatuur en taalgebruik toe
3. Schenk meer aandacht aan (Nederlandse) cultuur en literatuur
4. Voeg een GO toe over cultuurhistorische kennis
5. Versterk de aansluiting met de andere talen

Deze punten bespreken we hieronder bondig en voorzien we van concrete tekstvoorstellen. Waar nodig geven we op bepaalde punten nog nadere toelichting in voetnoten.

1. Schenk meer en rijkere aandacht aan kennis

De Grote Opdrachten moeten duidelijk maken wat leerlingen moeten kennen en kunnen in het leergebied. Noch in de visie, noch in de Grote Opdrachten, worden er echter concrete kennisdomeinen of voorbeelden daarvan uit het leergebied genoemd. De voorbeelden liggen ofwel op een ander terrein ('de Eiffeltoren, groene energie, vrijheid, macht etc'), ofwel op een vaag vakgerelateerd gebied ('objectieve van subjectieve informatie scheiden'). Van die vakspecifieke inhoud worden heel algemene voorbeelden worden genoemd (taalvariatie en taalverandering), terwijl van de niet-vakspecifieke inhoud vaak meer concrete voorbeelden worden gegeven (vrijheid, macht, globalisering). Dit geeft leraren Nederlands te weinig mogelijkheden om inhoud te geven aan de opdrachten vanuit hun eigen vakgebied.

1a) Geef een rijkere onderbouwing van het belang van kennis

Een duidelijke worsteling van het ontwikkelteam (en van alle betrokkenen bij het leergebied) lijkt de legitimering van kennis.¹ De meesterschapsteams hebben er eerder op gewezen dat kennis noodzakelijk is voor het bereiken van bewuste taalvaardigheid en bewuste geletterdheid, en deze denkrichting werd door het ontwikkelteam overgenomen. In de achtereenvolgende tussenproducten lijkt dit echter steeds meer verschaald naar een pure onderbouwing vanuit een noodzaak: alleen "kennen om iets te kunnen" telt, en dat "iets kunnen" wordt bijna uitsluitend gekoppeld aan taalontwikkeling.

Toch lijkt er ook de behoefte aan een aanvullende onderbouwing van kennis. Kennis is ook nodig voor oordeelkundigheid. Leerlingen moeten in de maatschappij kunnen oordelen over talige en culturele verschijnselen en daar zelf een positie in kunnen bepalen. Daarvoor moeten ze tot op zekere hoogte weten hoe zo'n verschijnsel in elkaar zit, wat het met mensen doet, hoe het in sociale verhoudingen werkt en hoe het in de tijd past. Deze kennis, gebaseerd op verschillende perspectieven, kan op elk niveau ingevuld worden en is op elk niveau relevant.

In het tussenproduct zien wij aanknopingspunten om deze oordeelkundigheid breder te trekken naar het de begrippen *identificatie* en *socialisatie*. Waar het steeds om gaat is dat leerlingen zichzelf te

¹ Door het hele document heen blijkt deze worsteling. In het begin al wordt er gesproken over 'benodigde kennis en vaardigheden', later over 'de kennis en vaardigheden die nodig zijn voor online informatieverwerking', 'Om doelgericht te communiceren verwerven leerlingen kennis van communicatieve doelen', 'Leerlingen verwerven deze kennis en vaardigheden om doelgericht te communiceren', 'Vervolgens doen leerlingen kennis en ervaringen op om informatie te selecteren en te beoordelen.', etc.

midden van een gevarieerde en veranderende taal- en cultuurwerkelijkheid kunnen positioneren: een besef hebben van hun eigen plaats in die werelden, en een standpunt kunnen innemen dat gebaseerd is op een zekere kennis van zaken. Behalve vanuit taalvaardigheid is de rol van kennis dus ook te legitimeren vanuit die noodzaak tot identificatie en socialisatie.

1b) Geef meer invulling aan kennis vanuit het leergebied

Het gaat bij de Grote Opdrachten volgens ons steeds om de vraag: welke kennisdomeinen uit het leergebied zijn relevant bij deze opdracht? Hoewel dit ook en vooral aan bod zal moeten komen bij de bouwstenen in de volgende fase zou het bij de meeste opdrachten hier al concreter moeten worden ingevuld. We volstaan hier met een enkel voorbeeld van hoe dit zou kunnen, maar werken dit verder uit in onze bijdrage aan de bouwstenen.

Bij Grote Opdracht 1 bijvoorbeeld wordt de inhoud geheel gevuld door omstandigheden die het leren van vaardigheden bevorderen. Van de inhoud van de teksten (die in feite alleen een functie hebben voor de taalontwikkeling) wordt enigszins terloops gezegd dat die ook “ontleend uit het leergebied kunnen zijn”. Maar leerlingen hoeven blijkbaar de inhoud van die teksten niet te kennen. Ook wordt in deze opdracht opgemerkt dat leerlingen “hun taalontwikkeling [oefenen] op alle niveaus (fonologie, uitspraak, woordvorming, zinsbouw, woordenschat, conversatie en het hanteren van passende taalregisters in verschillende taalgebruikssituaties)”, maar onduidelijk is wat zij dan moeten weten van deze disciplines. Welke kennis moeten zij hebben over het klanksysteem (bijvoorbeeld over stemhebbende en stemloze klanken), of over hoe woorden in elkaar zitten (bijvoorbeeld over samenstellingen en afleidingen)? De tekst kan nu ook zo gelezen worden dat het voldoende is om met rijke teksten te oefenen en dan komt het vanzelf goed.

2. Voeg het historische perspectief op taal, literatuur en taalgebruik toe

Het historische perspectief ontbreekt nog steeds nagenoeg geheel.² Enig besef van de historische dimensie is voor elk domein in elk leergebied van belang. Ook van taal moet je weten dat het vroeger anders was, en dat alle talen een ontwikkeling doormaken (bijvoorbeeld bij taalcontact, of in een meertalige samenleving). Dat literatuur een sterke relatie heeft met de maatschappij kan het beste geïllustreerd worden aan de hand van historische voorbeelden, waarbij, net als bij het vak geschiedenis, het “historisch contextualiseren” van belang is. De manier waarop mensen met elkaar communiceren verandert voortdurend. Door hier kennis van op te doen kan de leerling die ontwikkelingen beter plaatsen. Ook opvattingen over taal hebben een tegenwoordige werkelijkheid die in het verleden geworteld is. Om daar een onderbouwd standpunt over in te kunnen nemen moet je iets van die geschiedenis afweten. Identiteit zonder cultuurhistorisch bewustzijn bestaat niet.

Met het historisch perspectief bedoelen we dus niet alleen literatuurgeschiedenis maar meer in het algemeen een historisch besef van taal, literatuur en taalgebruik. Dat kan al door leerlingen een sprookje te (laten) vertellen, een krant uit de 19^e eeuw te laten lezen, of een telegram te laten schrijven.

3. Schenk meer aandacht aan (Nederlandse) cultuur en literatuur

De aandacht voor taal tegenover cultuur/literatuur is in de Grote Opdrachten niet goed in balans. De opdrachten zijn wel beter gerelateerd aan de componenten die in de visie naar voren komen, maar

² Dit werd in de vorige feedbackronde ook al naar voren gebracht, maar het ontwikkelteam heeft ervoor gekozen om het niet mee te nemen. Wellicht is dit gedaan vanuit de opvatting dat het hier kennis betreft die alleen in bepaalde schooltypen of vanaf bepaalde niveaus relevant is, maar zo dient het niet te worden ingevuld.

cultuur en literatuur zouden meer aan bod moeten komen. Met name de eerste vijf Grote Opdrachten bevatten nauwelijks verwijzingen naar literatuur en/of cultuur, omdat ze overwegend inhaken op de talige aspecten van taal en identiteit en taal en communicatie. In al deze gevallen kan literatuur heel goed een rol spelen in de talige én literaire ontwikkeling van de leerling.

De twee opdrachten die wel over literatuur gaan zijn twee kanten van dezelfde medaille (receptieve en productieve literaire ontwikkeling). Deze zouden ook gecombineerd kunnen worden.

In deze (maar ook in de andere) opdrachten is er onvoldoende aandacht voor verschillende culturele contexten. Opdracht 6 bijvoorbeeld is toegespitst op literaire teksten die, zoals de omschrijving van cultuur in de woordenlijst impliceert, als een 'wij'-gegevenheid worden beschouwd. Dit laatste gaat voorbij aan de diversiteit van cultuur in Nederland: er zijn (en waren) verschillende 'wij'-culturen. Aan literaire cultuur in deze zin zijn in totaal drie dimensies te onderscheiden, kortweg: de inhoud, de vorm en het gebruik van literatuur.³ Leerlingen kunnen al in een vroeg stadium kennis nemen van deze verschillende culturele contexten en deze in een gevorderd stadium ook zelf onderzoeken.

4. Voeg een Grote Opdracht toe over cultuurhistorische kennis

Om meer gewicht te geven aan het historische perspectief, én meer aandacht te besteden aan cultuur en literatuur stellen wij om een Grote Opdracht toe te voegen, getiteld: "Cultuurhistorisch kennis is nodig voor een onderbouwd oordeel over de Nederlandse taal en cultuur." Deze opdracht zou een combinatie van neerlandistische en maatschappelijke inhoud kunnen bevatten. Niet alleen literatuur, maar ook 'de Akte van Verlating' of 'Wij slaven van Suriname.' Hiermee kan een vorm van algemene ontwikkeling en bagage opgebouwd worden, waarmee leerlingen hun identiteit in de Nederlandse samenleving kunnen opbouwen, onderhandelen en verbeelden.

Op deze manier kan ook een betere balans worden bereikt met de huidige Grote Opdrachten 6 en 7, die dan wat ons betreft zouden kunnen worden samengevoegd tot 'Het lezen en schrijven van literatuur maakt van leerlingen (literair) competente lezers en creatieve schrijvers.' Op die manier gaan 6 en 7 over het verwerken en produceren van literaire teksten en het belang voor de talige en literaire competentie, terwijl de nieuwe opdracht dan het belang voor de oordeelsvorming vertegenwoordigt.

Deze opdrachten kunnen al in een vroeg stadium worden ingevuld met bekende verhalen en gedichten voor kinderen uit de Nederlandse en wereldliteratuur. In een later stadium kunnen langere of complexere teksten in een maatschappelijke of cultuurhistorische context geplaatst worden.

5. Versterk de aansluiting met de andere talen

De indeling in inhoudsgebieden in de visie bij Nederlands verschilt van de indeling bij Engels/mvt. Dit zou beter op elkaar afgestemd moeten worden. Ook de Grote Opdrachten lopen niet parallel.

Concreet zouden de twee schema's beter op elkaar afgestemd kunnen worden door de visualisatie en terminologie te harmoniseren. De schema's lijken in de kern dezelfde inhoud te ordenen, en op een verwante manier.

³ **Inhoud:** de teksten zelf. **Vorm:** de 'materialiteit' van teksten (bv in handschrift, gedrukt, elektronisch, verklankt –bij mondelinge voordracht) en de 'medialiteit' (bv boek, theater, tv, film, website), inclusief de technische en economische factoren daarbij (uitvindingen van bv het alfabet, de drukunst, het internet; kosten van papier, drukken e.d.). **Gebruik:** wie maken (vroeger en nu) uit of een tekst het stempel 'literair' verdient en met welke criteria? Hoe neemt een bepaalde publieksgroep een tekst tot zich en welke functie vervult die dan?

Te overwegen valt ook om de opzet van de Grote Opdrachten (nog) meer gelijk te trekken en waar mogelijk eenzelfde Grote Opdracht voor beide leergebieden te formuleren. Geschikte kandidaten hiervoor zouden zijn GO3 van Nederlands en GO2 van Engels/mvt (recht doen aan meertaligheid, waaronder NT2, en taalgericht vakonderwijs), en ook GO2 van Nederlands en GO5 van Engels/mvt (taalbewustzijn).